Lectiones Artemidoreae.

Henrico Brunnio s.

At te, mi Brunni, haec mitto, non quod te onirocritarum artibus valde delectari existimem, sed ut meum in te amorem dono tester qualicunque. velim autem inventis meis amice faveas, quanquam non ita, ut mea causa ab indole tua desciscas. itaque adsis huic opusculo qualem te novi, iudex purus et incorruptus veritatisque cum simplicitate cultor fidissimus. vale meque amare perge.

Artemidori Onirocritica recensurus quum scriptum aliquem librum circumspicerem, cuius nisus auctoritate Aldinae foeditates adgrederer, undecimi saeculi codex Mediceo-Laurentianus oculos meos in se convertit, in quo omnis Artemidori posita salus esse videretur. neque ego spe quam de eo conceperam destitutus sum. etenim quum eum ut potui accuratissime excerpsissem, tam egregias inde in lucem vidi vocatas esse lectiones, ut turpificatus Artemidori libellus iam etsi non elegantissimus, at certe non ita inelegans libere possit praedicari. est autem codex ille ab homine scriptus indocto quidem, sed ob id ipsum haud spernendo, quippe qui in describendo archetypo suo nihil videatur egisse nisi ut literas quas ante oculos haberet fideliter ac sine fraude repraesentaret.

Ex Mediceo toti pendent codices a Michaele Apostolio exarati Urbinas 107 et Marcianus 267 (*B*). eorum quem posteriore loco nominavi in Reiffii usum contulerat Iacobus Morellius. at minus inde utilitatis, quam par erat, ad Artemidori orationem redundavit. nam eius collationem tam neglegenter Morellius instituerat, ut variarum lectionum vix tertiam partem aperuerit; Reiffius autem tam parum et ratione et graecitatis scientia valebat, ut in summa bonarum lectionum copia non nimis multas Aldinae sordes eluerit, adeoque absurdis libri sui quibusdam discrepantiis lacessitus incorruptam vulgatam ridicule commaculaverit. veluti quum I 20 in editionibus verissime legeretur *μετανίστασθαι*, ex Marciano ille reposuit verba sensu cassa *μελετᾶν ἵστασθαι*, quibus scilicet 'ad ea, quae proxime antecedant, respondeatur.' vel quum I 48 in eodem libro reperisset verbum nihili

προσαγωνιῶντες, soni, ni fallor, gravitate deceptus hoc maluit assumere, quam in vulgatae acquiescere verbis fide dignissimis.

Itaque Reiffii et Morellii beneficio vel potius socordia factum est, ut mihi innumeri Onirocriticorum loci ex Mediceo restiterint corrigendi. aliorum locorum turpitudines quibus nihil auxilii a codice suppetebat, coniecturis meis tentavi. sed harum priusquam specimina in medium proferam, ex Medicei cupediis in exemplum pauca subiicienda sunt.

In I 8 extremo haec leguntur in Mediceo: *πρὸς τὸ τέλος τὸν αὐτὸν καὶ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχήν· καὶ τὸν ἀποδράσαι πειρώμενον οὐκ ἐᾷ διαφυγεῖν οὐδὲ τὸν ἀποδημεῖν βουλόμενον θέλοντα ἐᾷ τῆς οἰκείας ἐξελθεῖν οὗτος ὄνειρος. οὐ γὰρ τὰ πρὸ ποδῶν δύναται φυλάξασθαι τὰ βρέφη καὶ προσπταίει γοῦν ἑκάστοτε. ἐν δὲ ταῖς δίκαις τῷ μὲν ἐγκαλοῦντι δεινὸς ὁ ὄνειρος· οὐ γὰρ πείσει τοὺς δικαστὰς διὰ τὸ θράσυλον τῆς φωνῆς, τῷ δὲ ἐγκαλουμένῳ καὶ φεύγοντι καὶ μάλιστα τῷ δεδιότι καταδικασθῆναι ἄφοβος ὁ ὄνειρος· τὰ γὰρ βρέφη συγγνώμης ἀξιοῦνται κἂν ἁμάρτῃ.* haec verba, quae in editionibus desiderantur, *ἀκέφαλα* sunt et in alieno loco posita; Artemidorea esse sentiet qui eius libellum vel molli perstrinxerit brachio. itaque operae pretium facturus est, si quis mancum corpusculum aliunde suppleverit. ac bene factum, quod eiusdem libri caput tertium decimum vulgo ita terminatum *τῷ δὲ νοσοῦντι θάνατον προαγορεύει τὸ ὄναρ, ἐπεὶ καὶ οἱ ἀποθανόντες ἐσχισμένοις ἐνειλοῦνται ῥάκεσιν ὡς καὶ τὰ βρέφη καὶ χάμαι τίθενται* in Mediceo plenius sed *μειούρως* efferatur ita: *καὶ χάμαι τίθενται· καὶ οἷονπερ λόγον ἔχει ἡ ἀρχή.* ni mirum luce clarius est proxima haec adiectis verbis, quae capiti octavo affixa sunt, sic amplificanda esse: *τῷ δὲ νοσοῦντι θάνατον προαγορεύει τὸ ὄναρ, ἐπεὶ καὶ οἱ ἀποθανόντες ἐσχισμένοις ἐνειλοῦνται ῥάκεσιν ὡς καὶ τὰ βρέφη καὶ χάμαι τίθενται. καὶ οἷόν περ λόγον ἔχει ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ τέλος, τὸν αὐτὸν καὶ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν ἀποδράσαι* (lege *ἀποδρᾶναι*) *πειρώμενον οὐκ ἐᾷ διαφυγεῖν οὐδὲ τὸν ἀποδημεῖν θέλοντα ἐᾷ τῆς οἰκείας ἐξελθεῖν οὗτος* (adde *ὁ*) *ὄνειρος· οὐ γὰρ τὰ πρὸ ποδῶν δύναται φυλάξασθαι τὰ βρέφη καὶ προσπταίει γοῦν* (dele *γοῦν*) *ἑκάστοτε. ἐν δὲ ταῖς δίκαις τῷ μὲν ἐγκαλοῦντι δεινὸς ὁ ὄνειρος· οὐ γὰρ πείσει τοὺς δικαστὰς διὰ τὸ θράσυλον* (lege *τραυλὸν*) *τῆς φωνῆς, τῷ δὲ ἐγκαλουμένῳ καὶ φεύγοντι καὶ μάλιστα τῷ δεδιότι καταδικασθῆναι ἄφοβος ὁ ὄνειρος· τὰ γὰρ βρέφη συγγνώμης ἀξιοῦνται κἂν* (lege *ἀξιοῦται ἐὰν*) *ἁμάρτῃ.*

Alterum exemplum esto IV 27 *οἷον ἔδοξέ τις τὴν ῥῖνα ἀπολωλεκέναι· ἔτυχε δὲ ὢν μυροπώλης. ἀπώλεσε τὴν ἐνθήκην καὶ ἐπαύσατο μυροπωλῶν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥῖνα· οὐκέτι γὰρ εἶχε τὸ δοκιμαστήριον τῶν μύρων ἐν ᾗ ἐχρῆτο ἐργασίᾳ.* quae edita sunt non satisfaciunt. longe melius Mediceus *οὐκέτι γὰρ ἔχων δοκιμαστήριον μύρων εἰκότως οὐδὲ τῇ ἀπὸ τῶν μύρων ἐχρῆτο ἐργασίᾳ.* in proximis idem optime *ὁ αὐτός* pro *ὁ αὐτὸς οὖν*, v. V 51 *ὁ αὐτὸς ἀνιώμενος καὶ δυσφορῶν ἐπὶ τῇ παραλύσει χρονιωτέρᾳ γενομένῃ ἔδοξε τὸ βάκτρον αὐτοῦ κατεάχθαι.* statim cum eodem omittendum *πόλιν* post *τὴν ἑαυτοῦ* et scribendum *ὅ τι γὰρ λείπῃ* pro *λείποι*, item *ἄτιμος* pro *ἀπότιμος* et *ὁ αὐτός* pro *ὁ αὐτὸς οὗτος.* in fine capitis idem egregie supplet *ὡς* ante *νοσοῦντι* abiecto *τούτῳ* post *αὐτῷ*, denique pro *καὶ ὅμως ὁ αὐτὸς ὄνειρος* exhibet *καὶ οὗτος ὁ ὄνειρος*, quae ita copulanda videntur, ut scribatur *καὶ οὕτως ὁ αὐτὸς ὄνειρος.*

Sed integram Medicei praestantiam monstrabit recensio mea; edenda iam exempla earum correctionum, quas praeter codicum auctoritatem in Artemidori libello molitus sum.

Initium sumam a mendorum genere quodam criticos prae ceteris eludente, glossas dico et interpolationes, quae *ἀγρώστιδος* instar veterum scriptorum segetem iugulare solent.

Egerat Artemidorus initio II 11 de instrumento venatorio (*περὶ κυνηγίου*) *) finemque huic argumento imposuerat his verbis: *ἀεὶ δὲ ἄμεινον αὐτὸν ἔχειν ταῦτα ἢ ἄλλον ἔχοντα ἰδεῖν, ὅσῳ καὶ κρεῖττον τὸ κακοῦν τοῦ ὑπό τινος κακοῦσθαι.* exinde, quasi canes instrumento venatorio adnumerandi sint, ita pergit: *κύνες δὲ θηρευτικοὶ ἐπὶ μὲν θήραν ἐξιόντες ἀγαθοὶ πᾶσι καὶ πράξεων προαγορευτικοί, τοῖς δὲ φεύγουσι πονηροί, ἀπὸ δὲ θήρας ἐπανιόντες ἄφοβοι καὶ ἄπρακτοι τετήρηνται.* tum ad quadrupedes traducitur oratio *ἕπεται δὲ τῷ περὶ κυνηγίου λόγῳ ὁ περὶ ζώων τῶν ἐπιγείων πάντων λόγος διπόδων τε καὶ ἀπόδων καὶ τετραπόδων*, quibus verbis aperte declaratur, instrumenti venatorii, non canum factam antea mentionem esse. his denique subiicitur disputatio de quadrupedibus, cuius argumenti initium ab iisdem ponitur canibus et verbis quidem ita compositis, ut sibi ipse Artemidorus furtum fecisse videatur: *τῶν κυνῶν οἱ μὲν ἐπὶ θήρᾳ τρέφονται, καὶ τούτων οἱ μέν εἰσιν ἰχνευταὶ οἱ δὲ ὁμόσε τοῖς θηρίοις χωροῦσιν οἱ δὲ ἐπὶ φυλακῇ τῶν κτημάτων, οὓς*

*) In editionibus post *περὶ κυνηγίου* male leguntur verba *καὶ κυνῶν*. desunt in Mediceo.

οἰκουροὺς τε καὶ δεσμίους λέγομεν· οἱ δὲ ἐπὶ τερπωλῇ, οἱ Μελιταῖοι λεγόμενοι. σημαίνουσιν οὖν οἱ μὲν ἐπὶ θήραν (lege *θήρᾳ*) *τρεφόμενοι τὰ ἔξωθεν ποριζόμενα καὶ τὰς πράξεις* *)· *ὅθεν ἀγαθὸν ἰδεῖν αὐτοὺς θηρῶντας καὶ λαμβάνοντάς τι καὶ ἤδη εἰληφότας καὶ μέλλοντας ἐπὶ θήραν ἐξιέναι· πράξεων γάρ εἰσι σημαντικοί· οἱ δὲ εἰς πόλιν ἐρχόμενοι ἀπραξίαν σημαίνουσι, παύονται γὰρ τῶν ἔργων· οἱ δὲ οἰκουροὶ γυναῖκα σημαίνουσι καὶ οἰκέτας* (*οἰκειασ* Mediceus; lege *οἰκείους*) *καὶ τὰ πεποριςμένα κτήματα.* at enim hominem sobrium easdem in eodem capite sententias ineptissime geminasse putabis? an verba litteris distincta assignabis lectori, qui Artemidori de canibus disputatiunculam in angustum contractam argumenti instar in codicis sui margine seposuerit, unde postea in scriptoris irrepserit orationem?

Alterum eiusmodi duplicitatis exemplum ita comparatum est, ut ab eo, de quo diximus, perparum recedat, nisi quod gemellae eius partes non iuxta se positae sunt, sed in libris diversis. II 24 leguntur haec: *ὅταν μέντοι τις παρὰ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους τρυγᾶν ἢ θερίζειν ὑπολάβῃ, ἐάν τε ἀγαθὸν ἐάν τε κακὸν ᾖ τὸ συμβουλευόμενον, εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους τὰ σημαινόμενα ὑπερτίθεται.* haec cum iis componere lubet quae in eiusdem capitis initio Artemidorus scripsit *καὶ φυτεύειν καὶ ἀροτριᾶν ὅ τι σημαίνει ἐν τῷ περὶ τεχνῶν λόγῳ προείρηται· νυνὶ δὲ περὶ τῶν ἑπομένων τῇ γεωργίᾳ ποιήσωμεν τὸν λόγον.* itaque apparet, in hoc certe capite eum acta agere noluisse. egisset autem, si agrorum instrumentis, quae in hoc capite enarruntur, messem immiscuisset, de qua dixerat libro primo. sunt autem in singulis quoque verbis quae displiceant et Artemidorum quasi dedecorent, ut *τὸ συμβουλευόμενον*, quod vix dicas quid sibi velit, et *ὑπερτίθεται*, quod passive intellegendum est. quid plura? derivavit haec verba nescio quis ex libri quem dixi capite 51, ubi proprio ac suo loco leguntur haec: *θερίζειν δὲ καὶ τρυγᾶν καὶ κλαδεύειν παρὰ μὲν τὸν καιρὸν ὁρώμενα τὰ τοιαῦτα τὰς πράξεις* **) *καὶ τὰς ἐγχειρήσεις πάσας εἰς ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ὥρας ἀναβάλλεται.*

Longe aliter Artemidorum ditavit, quisquis eius orationi interiecit somnia tria ab aliquo coniectore accepta.

I 26 *ἔλεγε δέ τις ὅτι ποτέ τινι θεασαμένῳ ἐν ὕπνοις*

*) Verba *καὶ τὰς πράξεις* expungenda sunt quippe aliunde illata; id quod apparet ex proxime sequentibus *πράξεων γάρ εἰσι σημαντικοί.*

**) Mediceus *ὁρώμενα τὰς πράξεις τὰς τοιαύτας καὶ τὰς ἐγχειρήσεις* exhibens ineptit, ut vulgata. dele *τὰ τοιαῦτα.*

ὀφθαλμοὺς κατὰ πάντας τοὺς δακτύλους ἔχειν τῶν χειρῶν αὐτοῦ προεῖπε τύφλωσιν. καὶ οὕτως ἀπέβη διὰ τὸ ἐπίτηδες προπέμπειν τὰς χεῖρας τοὺς πεπηρωμένους.

II 12 ἔλεγε δέ τις θεασαμένῳ τινὶ ἐπὶ κριοῦ καθημένῳ καὶ πεσόντι ἐξ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, μεμνηστευμένῳ δὲ καὶ μέλλοντι ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τοὺς γάμους ἐπιτελεῖν, προειπεῖν αὐτῷ ὅτι ἡ γυνή σου πορνεύσει καὶ τὸ λεγόμενον κέρατα αὐτῷ ποιήσει. καὶ οὕτως ἀπέβη. καὶ διὰ μὲν τὴν πρόρρησιν τοῦ ὀνείρατος παραιτησάμενος τὸν γάμον καὶ μόλις ποτὲ πεισθεὶς ὑπὸ φίλων μετὰ χρόνον τινὰ ἔγημε μὲν τὴν πρώην αὐτῷ μεμνηστευμένην, δεδιὼς δὲ τὸ ὄναρ ἐφύλαττε τὴν γυναῖκα καὶ διὰ πάσης ἀσφαλείας διεγένετο. καὶ ἐκείνη μὲν ἐνιαυτὸν ἐπιζήσασα διετέλεσεν ἄμεμπτος, ἄλλην δὲ ἐπιγήμας γυναῖκα, ὡς καὶ νομίσαι αὐτὸν ἀποσκῆψαι τὸ ὄναρ, περιέπεσε τῷ δυστυχήματι· ἀπέβη γὰρ ἐκείνη εἰς ἔσχατον πορνείας ἐκπίπτουσα.

II 59 ἔλεγε δέ τις ἐν συνουσίᾳ ποτὲ διηγημάτων τοιούτων κινουμένων ὅτι ποτὲ ἐπὶ ἀνύσει χρημάτων πέμψας τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, ἔτι ἀποδήμου αὐτοῦ ὄντος, ἐθεάσατο αὐτὸν ἐν ὕπνοις ἐλθόντα καὶ λέγοντα ‛τρισχίλια ὀκτακόσια νομίσματα ἤνεγκα’. καὶ ἀναθέμενός τινι τῶν ἐπιστημόνων τὸ ὄναρ ἔμαθεν ὡς ἄπρακτος ὑποστρέψει αὐτοῦ ὁ υἱός. ὃ καὶ ἀπήντησεν, πρῶτον μὲν ὅτι τὰ ἐναντία ἀεὶ ἀποβαίνουσι, δεύτερον δὲ καὶ ὅτι ἀεὶ εἰώθαμεν διὰ τῆς τοιαύτης θέσεως τῶν δακτύλων τῶν τρισχιλίων ὀκτακοσίων σημαίνειν τὸ οὐδέν.

Interpolatorem vel formula arguit, qua somnia tria illa incipiuntur. sciendum enim Artemidorum in somniis inferendis artissimo se verborum orbe circumscripsisse. nam extremi libri singulis somniis sive capitulis aut formulam ἔδοξέ τις praefixit, aut sequente ἔδοξε hominem argumenti principem; in ceteris libris aut eundem tenuit modum *) aut formulam ascivit οἶδα δέ τινα. semel somnium narrare exorsus est his verbis ἐγὼ δὲ ἐτήρησά τινα II 57. vides ergo trium illorum somniorum principia mirum quantum

*) A via quam semel ingressus est nec tum declinavit, ubi auctores somniorum adduxit, ut IV 80 Μενεκράτης γραμματικὸς εἶπεν ὄνειρον τοιοῦτον. ἐπιθυμῶν τις παίδων ἔδοξε κτέ. II 36 ἤκουσα δέ τινος λέγοντος ὡς ἄρα ἐδόκει (lege ἔδοξέ) τις κτέ. IV 63 οἷον λέγουσί τι τοιοῦτον. ἀπολέσας τις ἀνδράποδον ἔδοξε λέγειν αὐτῷ κτέ. obiter corrige IV 22 οἷόν τι λέγω. νοσῶν τις ἔδοξε, quae verba aut omissis τι λέγω scribenda sunt οἷον νοσῶν τις ἔδοξε aut ita: οἷόν τι λέγουσι τοιοῦτο. νοσῶν τις ἔδοξεν. neque labis immunia sunt IV 47 οἷον ὁ παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου λεχθεὶς ὄνειρος. ἔδοξέ τις. scilicet digna Artemidoro sunt οἷον ἔδοξέ τις, reliqua in marginem retrahenda, ubi olim lemmatis instar adscripta fuerunt.

ab Artemidori consuetudine distare. verum et aliae causae accedunt, quibus interpolatorem coarguas.

In II 12 quum Artemidorus inde a paginae 153 versu decimo octavo usque ad sequentis paginae versum secundum arietis significationem explicuisset, subsequentibus quindecim versibus enarravit capiaium omina sinistra. unde somnium his subiectum, in quo homo cernitur in ariete considens, satis grandi ab arietibus, ad quos pertinet, separatur intervallo. declaratur autem ea ipsa sede origo eius adulterina. nam quod ad Aeliani Historiam Animalium exemplis sat multis evici, emblemata non raro ita in orationem invecta fuisse, ut huius contextum et continuationem perfregerint, id luculenter nostro loco accidit, in quo placitis superius traditis exemplum tardissime et praepostere postmittitur.

Eodem argumento demonstratur et primum illorum somniorum importaticium esse. pertinet enim ad verba satis magno spatio ab eo disiuncta *εἰ δέ τις ἀλλαχοῦ ποι* (lege *που*) *τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχειν δόξειεν, εἰ μὲν ἐν ταῖς χερσὶν ἢ τοῖς ποσί, τυφλὸς ἔσται· εἰ δὲ ἐν ἄλλῳ τινὶ μέρει τοῦ σώματος, αὐτὸ ἐκεῖνο νοσήσει τὸ μέρος ἢ πληγήσεται* *), *ἵνα ταῖς χερσὶν ἢ τοῖς ποσὶ ψηλαφῶν ὥσπερ βλέπῃ.*

Tertium somnium cum argumento capitis, cuius extremam partem efficit, nullam omnino habet coniunctionem. loquitur Artemidorus de thesauris. nempe exilem thesaurum effodi dicit cum exigua calamitate eius, qui effodiat. e contrario magnum thesaurum moestitiam curasque significare et praenunciare mortem. his verba quae supra adscripsimus pessime conveniunt, ut quae non thesaurum aliquem attingant, sed in nomine exigendo operam perditam esse tradant. vehementer igitur hoc somnium a genuinis Artemidori somniis discrepat, quibus placita praegressa accuratissime illustrantur et quasi supplentur. tenendum etiam, praeceptum quale illud est *ὅτι τὰ ἐναντία ἀεὶ ἀποβαίνουσι* sic universe positum ab Artemidoreae artis subtilitate abhorrere.

Transeo ad singula horum somniorum verba. quae si rimamur, nihil sane in primo somnio est, quo graecitas contaminari videatur; at secundum balbutientis ora-

*) Pro *πληγήσεται* legendum est *ἀλγήσει*, v. II 49 *εἰ δέ τις νοσῶν ἢ ἀλγῶν τι δόξειε τεθνάναι.* III 51 *καὶ ὅλως συννοσεῖν καὶ συναλγεῖν.* IV 22 *μέμνησο δὲ κἀκείνου, ὅτι οἱ μὴ νοσοῦντες μηδὲ ὅλως ἀλγοῦντές τι εἴ τινα λάβωσιν* (lege *λάβοιεν*) *συνταγὴν ἢ ἀπὸ ϊστῶν* (ita Mediceus; corrige *τῶν*) *ἐμπύρων τι λαβόντες αὐτὸ φέροιεν* (lege *λαβόντες ἀποφέροιεν*) *ὡς ὠφελῆσον, πρότερον ἢ* (dele *πρότερον ἢ*) *νοσήσουσιν ἢ ἀλγήσουσιν τι μέρος τοῦ σώματος.*

tionem refert. *) vide mihi haec: ἔλεγε δέ τις θεασαμένῳ τινὶ ἐπὶ κριοῦ καθημένῳ καὶ πεσόντι ἐξ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, μεμνηστευμένῳ δὲ καὶ μέλλοντι ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τοὺς γάμους ἐπιτελεῖν προειπεῖν αὐτῷ, tum διὰ πάσης ἀσφαλείας διεγένετο et in extremo capite ἀπέβη γὰρ ἐκείνη εἰς ἔσχατον πορνείας ἐκπίπτουσα. deinde ab Artemidori usu remotum est ἀποσκῆψαι τὸ ὄναρ et ὀνείρατος, quam genetivi formam nunquam ille admisit. in tertio somnio inter alia male me habet ἔλεγε δέ τις ἐν συνουσίᾳ ποτὲ διηγημάτων τοιούτων κινουμένων ὅτι ποτὲ ἐπὶ κτέ. cui affine est in sequentibus ὅτι τὰ ἐναντία ἀεὶ ἀποβαίνουσι, δεύτερον δὲ καὶ ὅτι ἀεὶ εἰώθαμεν. neglegentissime etiam scriptum est τὰ ἐναντία ἀποβαίνουσιν et διὰ τῆς τοιαύτης θέσεως τῶν δακτύλων τῶν τρισχιλίων ὀκτακοσίων, neque laudari potest quod verbis ἐθεάσατο αὐτὸν ἐν ὕπνοις ἐλθόντα καὶ λέγοντα 'τρισχίλια νομίσματα ἤνεγκα', quibus nihil inest, quod digitorum gestum significare possit, inferantur haec: ὅτι ἀεὶ εἰώθαμεν διὰ τῆς τοιαύτης θέσεως τῶν δακτύλων σημαίνειν τὸ οὐδέν.

Restat ut repetam quod supra indicavi, haec tria somnia ad eundem patrem videri referenda esse. coniicio hoc ex formula ἔλεγε δέ τις, cuius in Artemidoreis aliud exemplum nullum est. inter primum et alterum somnium quae intercedat necessitudo aliis quoque signis indicatur, velut eo, quod in illo est ὅτι ποτέ τινι θεασαμένῳ — προεῖπε — καὶ οὕτως ἀπέβη, in hoc θεασαμένῳ τινι — προειπεῖν — ἀπέβη.

Haec si probabiliter disputata sunt, alia duo somnia et ipsa Artemidoro abiudicanda videntur. in eodem de the-

*) Alio loco demonstravi, in glossis interdum glossas delitescere secundarias. id ipsum huius somnii oratio testatur. codices enim post ἡ γυνή σου πορνεύσει addunt καὶ τὸ λεγόμενον κέρατα αὐτῷ ποιήσει· καὶ οὕτως ἀπέβη, quae verba copula abiecta margini reddenda esse et tertia pronominis persona suadet et clausula καὶ οὕτως ἀπέβη, qua inepte somnii praecipitur eventus ita infra renunciatus ἀπέβη γὰρ ἐκείνη εἰς ἔσχατον πορνείας ἐκπίπτουσα. cuiusmodi nihil suspicatus Reiffius ex Salmasii sententia σοί pro αὐτῷ reponere satis habuit, ut non intellexisse videatur, eundem hominem, qui dixisset ἡ γυνή σου πορνεύσει addere non potuisse καὶ τὸ λεγόμενον κέρατά σοι ποιήσει, sed aut scribi debuisse ἡ γυνή σου πορνεύσει aut ἡ γυνὴ κέρατά σοι ποιήσει. ceterum Artemidori testimonio iam carebit qui *cornutorum historiam* enarrare volet; neque is, quod sciam, scriptorem Graecum Michaele Psello anteriorem in medium vocare poterit, cuius περὶ τοῦ κερατᾶ frustulum in Vaticano codice 1088 exstat. Artemidorus certe I 39 de hominum cornigerorum significatu ita disseruit, ut dubitandum sit, num isti iam secundo saeculo in proverbium venerint.

sauris capite postquam magnum thesaurum mortem portendere traditum est, haec verba adduntur: *κἀγὼ τοῦτο παρεφυλαξάμην*, quibus somnium indicari exspectes antecedentibus omnino consonans. at sequitur narratiuncula confusa et absurda et Artemidori theoremati confirmando nihil inserviens: *ποτὲ γοῦν ἐν δυσθυμίᾳ ὢν καὶ φροντίδι ἐθεασάμην ἐμαυτὸν ἐν σπυρίδι ἔχοντα λεπτὰ κερμάτια καὶ εἰσελθὼν ἐν ἐργαστηρίῳ τινὶ ταῦτα ἀπεκλάπην καὶ ἀπώλεσα. καὶ συνέβη με τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ αἰσίων ἀγγελθέντων περὶ ὧν ἐφρόντιζον εὐθυμῆσαι καὶ ῥᾷον διατεθῆναι.* ex *κερμάτων* autem mentione apparet eam ad antecedens caput, quod *περὶ νομισμάτων* inscribitur, olim appositam postea alieno capiti intrusam esse. eiusdem denique farinae homini adscribo verba II 48 *ἐγὼ δὲ ἐτήρησα καὶ τοῦτο ἐπ' ἐμαυτοῦ συμβάν. ποτὲ γὰρ* (an *γοῦν*?) *δόξας ὑπὸ τῆς ἐμαυτοῦ γυναικὸς ἐν ὕπνοις ὑβρίζεσθαι, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀκαταθυμίου τινός μοι ὑπαντήσαντος ἐταράχθην καὶ ἐδυσφόρησα, καὶ οὐκ ἦν ἀπεοικὸς τὸν ὑπὸ προσώπου ὑποτεταγμένου καὶ ὑφ' οὗ τιμᾶσθαι ὀφείλει ὑβρισθέντα μὴ ἀηδισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἐν πράγματι.*

Sed de somniis alienigenis tantum. pergo ad alios Artemidori locos tractandos.

I 11 *χρὴ δὲ κρίνειν τοὺς ὀνείρους ποτὲ μὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἀποβλέποντα τὸν ὀνειροκρίτην καὶ ὅταν ᾖ τὰ θεωρήματα διαλελυμένα ἀπ' ἀλλήλων, ποτὲ δὲ ἀπὸ τέλους εἰς ἀρχήν· ἔστι γὰρ ὅτε μὲν ἡ ἀρχὴ τὸ τέλος ἔδειξεν ἀφανὲς ὂν καὶ ἀσύνετον, ὅτε δὲ τὸ τέλος τὴν ἀρχήν.* scripti nihil variant, nisi quod Mediceus pro *ἀφανὲς ὂν καὶ ἀσύνετον* exhibet *ἀφανὲς ὂν καὶ οὐκέτι σύνοπτον*, in quibus latet *οὐκ εὐσύνοπτον* formula Artemidorea, v. II 67 *φανερά τε καὶ εὐσύνοπτα.* sed gravius huic loco mendum subest. loquitur Artemidorus de somniis imperfectis, quorum aut principium obscurum sit aut finis. quas nebulas coniectorem ita dispellere debere, ut ex principio finem, ex fine principium respiciat, quoniam saepe principium luce sua collustret finem, finis principium. cum his vide quam non congruant verba *καὶ ὅταν ᾖ τὰ θεωρήματα διαλελυμένα ἀπ' ἀλλήλων*, quibus somniorum particulas interdum dissolvi edocemur. at ut dissolvantur, principio aut fine decurtari somnium inde non sequitur. neque in horum verborum compositione quidquam est, quod probari possit. nam primum ea, ne grammaticae illuderent, sic potius cum reliquis committenda erant: *χρὴ δὲ κρίνειν τοὺς ὀνείρους ποτὲ μὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος ἀποβλέποντα τὸν ὀνειροκρίτην, ποτὲ δὲ ἀπὸ τέλους εἰς ἀρχήν, ὅταν γε ᾖ τὰ θεωρήματα διαλελυμένα ἀπ' ἀλλήλων.* deinde *θεωρήματα* Artemidoro alias non somniorum argumenta sive

res per quietem visae dicuntur, sed *praecepta*, ut in libri primi prooemio p. 1, 4 τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐν αὐτῇ θεωρημάτων. IV 24 εἰ δέ ποτέ τινα ὄνειρον μηδενὶ τῶν ὀνειροκριτικῶν θεωρημάτων ὑποπίπτοντα μὴ δυνηθῇς (lege δυνηθείης) κρῖναι μὴ ἀθυμήσῃς. credo igitur verba illa secernenda ab Artemidori oratione esse et glossatori reddenda, qui ea confecit. copulam addidit, qui ea textui admiscuit, de quo genere dixi ad Aelianum p. III s.

In sequentibus Artemidorus alterum somniorum genus proponit τὸ κατάξηρον, propterea sic dictum, quod ei quasi ansae desint coniecturae; id quod de iis somniis intellegi vult, ἐν οἷς ἢ γράμματά τινα ὁρᾶται διάνοιαν αὐτοτελῆ μὴ περιέχοντα ἢ ὄνομα ἀπρόσλογον. *) horum exilitati coniectorum succurrere debere ποτὲ μὲν μετατιθέντα τὰ γράμματα ἢ τὰς συλλαβάς, ποτὲ δὲ ἀλλάσσοντα, ποτὲ δὲ προστιθέντα ἢ γράμματα ἢ συλλαβάς, ἐνίοτε δὲ ἰσόψηφα ἐπινοοῦντα, δι' ὧν σαφέστερος γένοιτ' ἂν ὁ λόγος. at quis, obsecro, arida unquam ea somnia nominavit, in quibus homines aut literas absoluta sententia carentes sibi videre videntur aut nomina, quibus somnii intellectus nihil adiuvatur? ansis haec somnia carere concedo, sed minime video cur quod ansis destitutum sit, exaruisse dicatur. arborum certe ariditas non in eo cernitur, ut ramis careant. itaque librariorum arbitrio hunc locum labem contraxisse opinor. nempe *aridis* somniis ὄνειροι κατάπηροι substituenda sunt, *trunca somnia tamque parum repleta, ut a coniectoribus suppleri ac perfici debeant*. proxime igitur id somniorum genus ab eo differt, quod Artemidorus paulo ante aut principii aut finis obscuritate insigne esse dixerat.

Superest ut verba τοῖς ἀπόροις sive, uti ante Reiffium scribebantur, τοῖς ἀπείροις de medio tollantur. probabilis autem de utriusque lectionis origine coniectura fieri potest. nam illam si amplecteris, glossam habes ad τοῖς καταπήροις adscriptam et alieno loco textui insertam; hanc si arripis, emenda τοῖς πηροῖς et ecce tibi coniectura, qua olim nescio quis vocem καταξήροις emendare studuit. et fortasse ipsum illud simplex Artemidoro pro καταξήροις reddendum est.

I 13 ἀργὰ γὰρ τὰ βρέφη καὶ ἐνειλούμενα τὰς χεῖρας τυγχάνει, χεῖρες δὲ αἱ πράξεις εἴρηνται. lege ἐνειλημένα et dele χεῖρες δὲ αἱ πράξεις εἴρηνται, quae insiticia esse vel perfecto εἴρηνται declaratur. post καὶ γὰρ τὰ βρέφη ὑπὸ ἄλλων ἄρχεται Mediceus addit ὧν οὐ κατὰ γνώμην αὐτῶν, quibus verbis si respondisse censes Artemidorum ad ὧν

*) Ita correxi; προσλέγον Mediceus.

οὐ βούλεται, pro *αὐτῶν* corrigendum est *αὐτοῖς*.*) paulo infra pro *οὔτε γάρ* scribendum *οὐδὲ γάρ* aut *οὐ γάρ*, tum expunge *γαμεῖται ἢ* et repone *γενήσεσθαι* pro *γεννήσεσθαι*, *ἂν* pro *ἄνωθεν* et *παρὰ τοῦ δεσπότου* pro *παρὰ τοῖς δεσπόταις*. denique rectius scribes *ὅπου γε οὐδὲ βαδίζειν δύναται* omisso *αὐτά*.

Uteri gestationem in quiete feneratoribus negotiatoribus omnibusque qui auctoritate et potentia ceteris hominibus antecellant male evenire traditur I 14; *ἃ γὰρ τὸ πρὶν εἶχον, ἀποθήσονται· ἐμπόροις τε καὶ ναυκλήροις ἀγαθόν*. deest in editionibus causa, cur uteri gestatio mercatoribus naviumque patronis fausta sit; etsi particulam eius servavit Mediceus post *ἀγαθόν* apponens *γὰρ τὰ φορτία*. quae ita supplenda: *διαθήσονται γὰρ τὰ φορτία*. praeterea pro *τε* scribe *δέ*.

I 24 *τὸ δὲ ἀπολέσαι καὶ τὰ ὄντα ὦτα τὰ ἐναντία ἑκάστῳ τοῖς ἔμπροσθεν γεγραμμένοις σημαίνει*. lege *τἀναντία ἑκάστοτε τοῖς ἔμπροσθεν γεγραμμένοις σημαίνει*. mox dele *ἀκουσομένοις* ante *μειρακίοις*.

I 31. p. 49, 13 *δούλῳ δὲ ἐλευθερίαν προαγορεύει τὸ μηδένα ἔχειν ὀδόντα· ἢ γὰρ οὐ διδοὺς ἀναφορὰν ὥσπερ τοῖς ὀδοῦσι τροφὴν ἢ οὐ λαμβάνων τροφὰς ὥσπερ οὐδὲ ὑπὸ τῶν ὀδόντων τρεφόμενος πάντως ἔσται ἐλεύθερος*. scribendum *ἢ γὰρ οὐ διδοὺς ἀποφοράν*. confer I 76 *εἰ μὴ ὥσπερ δεσπότῃ ἀποτόμῳ καὶ ὠμῷ τῇ γαστρὶ τὴν ἀποφορὰν ἀποδῶσι*. III 41 *δανειστὴς οἰκέτῃ δεσπότην σημαίνει ἀποφορὰν ἀπαιτοῦντα*.

I 41 *μαζοὶ δὲ πάσης αἰτίας ἐκτὸς ὄντες ἀγαθοί*. Mediceus *ἀγαθοὶ δὲ καὶ οἱ μαζοὶ πάσης ἐκτὸς ὄντες αἰτίας*. recte, modo pro *αἰτίας* corrigas *αἰκίας*.

I 42 *σημαίνει γὰρ ἡ μὲν δεξιὰ χεὶρ υἱὸν πατέρα φίλον καὶ ἄλλον ὃν ἐν τῇ συνηθείᾳ καταχρώμενοι λέγομεν 'ἡ δεξιὰ χείρ ἐστι τοῦ ἰδόντος', ἡ δὲ εὐώνυμος γυναῖκα μητέρα ἀδελφὴν θυγατέρα δούλην*. in sententia generali, qualis illa est *ἡ δεξιὰ χείρ ἐστι τοῦ ἰδόντος*, introduci miramur somniatorem, siquidem nemo hercle quisquam nisi *aliquis* homo nominandus erat. emenda *ἡ δεξιὰ χείρ ἐστι τοῦ δεῖνος*, quo eodem genetivo Artemidorus usus est IV 71 *ἡ γυνή σοι φάρμακον δίδωσι* (lege *δώσει*) *διὰ τοῦ δεῖνος γνωρίμου καὶ συνήθους*. in Mediceo pro *τοῦ ἰδόντος* est *τούτου*, unde cognoscitur, et hunc codicem ab interpolatrice manu non omnino liberum esse. superest ut pellatur putidum emblema *ἄλλον*.

In proximis *ὁποτέραν οὖν τις δόξει ἀφῃρῆσθαι* optime

*) Cf. Herodot. I 1, 3 *ταύτας στάσας κατὰ πρύμνην τῆς νεὸς ὠνέεσθαι τῶν φορτίων τῶν σφι ἦν θυμὸς μάλιστα*.

Mediceus οὖν ἄν τις: sed praeterea scribendum δόξῃ et fortasse ὁποτέρας, qui casus magnam ab Artemidori consuetudine habet commendationem. confer I 2 τῆς ἡδίστης αὐτῷ χρήσεως ἀφῃρημένος. 35 ἀφαιρεῖσθαι δὲ δοκεῖν τῆς κεφαλῆς (ita Mediceus; lege ἀφῃρῆσθαι: ἀποκεκόφθαι δὲ δοκεῖν τὴν κεφαλήν vulgo). ibid. p. 57, 23 καὶ οὕτως ἀφῃρέθη τοῦ προτέρου ὀνόματός τε καὶ ἀξιώματος. V 5 ἑάλω καὶ τῆς κεφαλῆς ἀφῃρέθη. 77 ἀφῃρέθη τοῦ στεφάνου. vide etiam II 9 τοὺς δὲ ἐν πίστει ὄντας ἢ τιμῇ παρὰ τοῖς δεσπόταις ἢ πολλὰ κτήματα ἔχοντας ἀφαιρεῖται (lege ἀφαιρεῖ) τῆς πίστεως καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῶν κτημάτων. ibid. p. 145, 3 τοὺς δὲ λοιποὺς ἀφαιρεῖ (ἀφαιρεῖται Mediceus) τῆς οὐσίας. duplicem accusativum semel praeterea codices custodiverunt I 79 οἶδα δέ τινα ὡς (lege ὅς) ἐπὶ τούτῳ τῷ ὀνείρῳ ἀφῃρέθη τὸ αἰδοῖον. hoc quoque loco restituerim genetivum.

In eodem capite p. 63, 7 pro πλείονας ἔχειν δακτύλους τἀναντία σημαίνει τῷ δοκοῦντι ἥττονας ἔχειν lege τῷ δοκεῖν ἥττονας ἔχειν. cui correctioni adstruendae si exemplis opus est, vide I 14 τὸ δὲ ἀπογεννῆσαι οὐ ταὐτὰ τῷ ἔτι δοκεῖν ἐν γαστρὶ ἔχειν σημαίνει. 41 πολλοὺς δὲ ἔχειν μαζοὺς ταὐτὸ σημαίνει τῷ δοκεῖν τοὺς ὄντας μείζονας ἔχειν. II 26 ἐγὼ δὲ ἐτήρησα καὶ τὸ παρ' αἰγιαλῷ ἀποπατεῖν ταὐτὰ σημαῖνον τῷ δοκεῖν ἐν κοπρῶνι χέζειν.

I 47 de suo Reiffius edidit ἔτι καὶ πρὸς ἀπελευθέρους διατείνει· ἐπίσης γὰρ τοῖς ποσὶν ὑπηρετεῖ. pro διατείνει Aldina ἐπιμένει· Mediceus ἔτι καὶ ἀπελευθέρους ἐστὶν μὲν γὰρ ἐπίσις τοῖς ποσὶν ὑπηρετεῖ. scribendum est ἔτι καὶ ἀπελευθέρους σημαίνει. Reiffii medicina adhibenda verbis aegris I 2 ὅσα δὲ εἰς λιμένας καὶ τείχη ἀγοράς τε καὶ γυμνάσια καὶ τὰ κοινὰ πόλεως ἀναθήματα ἀνατείνει. corrige ὅσα δὲ πρὸς λιμένας — ἀναθήματα διατείνει. in extrema voce restituenda Mediceus viam monstravit διατελεῖ exhibens.

Ibidem verba καὶ πλὴν ὑπὲρ τοὺς πόδας ὄντα εἰκότως οὐχὶ δύλους ἀλλ' ἀπελευθέρους σημαίνει sine copula efferenda erant, v. II 9 πολλὰ δὲ καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μύνδιος καὶ Φοῖβος ὁ Ἀντιοχεὺς περὶ τοῦ δοκεῖν κεραυνοῦσθαι ἀπὸ πείρας τε καὶ ἰδίας ἐννοίας προσέθεσαν (lege προὔθεσαν), πλὴν οὐ πάντα ἀκριβῶς ἴσχυσαν εὑρεῖν.

I 53 οὐδὲν γὰρ ἐν δούλῳ ἑλληνικὸν διδάσκεται. Mediceus ἑλληνιστή. scribendum οὐδὲν γὰρ δοῦλος ἑλληνιστὶ διδάσκεται.

I 56 αὐλεῖν δὲ Πυθικοῖς αὐλοῖς πένθος σημαίνει ἢ ἀνάλογον πένθει λύπην καὶ τοὺς νοσοῦντας ἀναιρεῖ. lege αὐλεῖν δὲ πενθικοῖς αὐλοῖς. paulo infra Artemidorus equum celetem significatu haud diversum esse ait ab uxore navi

amica. post quae pergit: ὅμοιος δ' ἂν εἴη καὶ δεσπότῃ καὶ ἐργοδότῃ καὶ φίλῳ τρέφοντι καὶ παντὶ τῷ βαστάζοντι. quae omnia iterantur in sequentibus ὅπως ἂν οὖν ὁ ἵππος τὸν ἰδόντα φέρει (lege φέρῃ), οὕτω καὶ γυνὴ καὶ ἐρωμένη καὶ δεσπότης καὶ φίλος καὶ ναῦς τὸν ἰδόντα διαθήσουσι. unde apparet inter δεσπότῃ et ἐργοδότῃ copulam male abundare et δεσπότῃ ἐργοδότῃ in unam notionem contrahenda esse.

I 66 ὄξος δὲ πίνειν δοκεῖν στασιάσαι σημαίνει πρὸς τοὺς οἰκείους διὰ τὴν τοῦ σώματος συστροφήν. lege διὰ τὴν τοῦ στόματος συστροφήν.

I 67 εἴ τις πολλὰ κρόμμυα δόξειεν ἐσθίειν, τύχοι δὲ νοσῶν, ἀναστήσεται· εἰ δὲ ὀλίγα, τεθνήξεται· δακρύουσι μὲν γὰρ οἱ ἀποθνήσκοντες ὀλίγα, οἱ δὲ πενθοῦντες πολλά, ἐπειδὴ ἐπὶ πολὺ δακρύουσιν. post ἀναστήσεται excidisse verba ἄλλον δέ τινα πενθήσει Artemidorus ipse testatur IV 55 εἴ τις νοσῶν δόξειεν ἅπαξ κρόμμυα*) ἐσθίειν, εἰ μὲν πολλά, ἀναστήσεται, ἄλλον δέ τινα πενθήσει· εἰ δὲ ὀλίγα, τεθνήξεται.

I 69 ἄλευρα δὲ καὶ ἄλφιτα τὰ μὲν αὐτὰ τοῖς ἄρτοις σημαίνει, ἥττονα δὲ καὶ βαρύτερα. dele καὶ βαρύτερα. non minus absurda sunt, quae leguntur I 66 πίνειν ὕδωρ ψυχρὸν ἀγαθὸν πᾶσι· θερμὸν δὲ ὕδωρ νόσους ἢ ἀπραξίας σημαίνει πᾶσι χωρὶς τῶν ἔθος ἐχόντων ὑδροποτεῖν· οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἔχει τὸ θερμὸν ὕδωρ. horum verborum qui sensus esse debeat, facile ad intellegendum est. solet enim Artemidorus in talibus ita praecipere, ut res per se quidem sinistras iis tamen hominibus neget detrimentum afferre, qui eas usurpare consueverint. fecit hoc I 22 ξυρᾶσθαι δὲ δοκεῖν τὴν κεφαλὴν ὅλην Αἰγυπτίων ἱερεῦσι καὶ γελωτοποιοῖς καὶ τοῖς ἔθος (ita Mediceus; τοῖς ἐξ ἔθους ed. pr.) ἔχουσι ξυρᾶσθαι ἀγαθόν, πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις πονηρόν. 75 μυρίζεσθαι γυναιξὶ πάσαις ἀγαθὸν πλὴν (adde τῶν) μοιχευομένων, ἀνδράσι δὲ πρὸς αἰσχύνης ἔσται (lege ἐστὶ) πλὴν τῶν ἔθος ἐχόντων μυρίζεσθαι. 76 τροχοπαικτεῖν δὲ ἢ μαχαίραις περιδινεῖσθαι ἢ ἐκκυβιστᾶν τοῖς μὲν ἔθος ἔχουσιν οὐ πονηρόν, τοῖς δὲ λοιποῖς εἰς ἔσχατον ἐλάσαι κίνδυνον σημαίνει. II 3 λευκὰ δὲ ἱμάτια μόνοις τοῖς ἐθάσι (ita scribendum; ἴωθασι Mediceus, ἱερεῦσι editi) συμφέρει καὶ δούλοις Ἑλλήνων, τοῖς δὲ ἄλλοις ταραχὰς σημαίνει. 6 ἐμπλέκεσθαι δὲ γυναιξὶ μόναις συμφέρει καὶ ἀνδρῶν τοῖς ἔθος ἔχουσι, τοῖς δὲ λοιποῖς καταπλοκὰς τῶν χρεῶν (lege χρειῶν) καὶ δάνεια πολλὰ προαγορεύει. unde apparet hoc loco haec fuisse dicenda:

*) A Mediceo absunt verba ἅπαξ κρόμμυα. scribendum aut ἃ (in Mediceo enim pro ὡς ἐπὶ κρομμύων est ὡς ἐπὶ κρόμμυα) εἴ τις νοσῶν δόξειεν ἐσθίειν, aut εἰ γάρ τις νοσῶν δόξειεν κρόμμυα ἐσθίειν.

aquam in quiete bibere frigidam omnibus bonum est; calidam bibere morbum significat et inertiam, nisi si quis aquae calidae potionibus assuetus sit. atque recte ita statuit Reiffius; sed idem ut hunc sensum ex Graecis verbis extunderet Medicei vestigia *μὴ ὑδροποτεῖν* sibi sequi visus barbare scripsit *θερμῇ ὑδροποτεῖν*. veram Artemidori manum exempla monstrant supra posita. scribendum *χωρὶς τῶν ἔθος ἐχόντων* abiectis *μὴ ὑδροποτεῖν*.

I 73 *περὶ δὲ ταώνων καὶ ἀλεκτρυόνων ἐν τῷ περὶ ζώων ἐροῦμεν λόγῳ.* haec verba foras eiicienda esse non est ut pluribus demonstretur. eiusdemmodi emblemate vitiatus Artemidorus est II 12 *περὶ δὲ ἵππων ἐν τῷ περὶ ἀγῶνος λόγῳ προείρηται.*

De saltatione scribens Artemidorus I 76 haec habet: *πονηρὸν δὲ καὶ τῷ νοσοῦντά τινα ἔχοντι· τὰ γὰρ αὐτὰ τῷ κοπουμένῳ καὶ ὁ ὀρχούμενος πάσχει τε καὶ δρᾷ.* at qui fieri potest, ut qui saltet imitari videatur fessum lassumque, quem quieti se dare, nec saltantis more crura et brachia movere novimus omnes? vel cur qui saltans eadem quae fessus patitur et agit perniciosus evadere dicitur aegrotis morbidisque? peperit has angustias librarii alicuius obtusior oculorum acies, quem fugiebat in prototypo suo esse *τὰ γὰρ αὐτὰ τῷ κοπτομένῳ καὶ ὁ ὀρχούμενος πάσχει τε καὶ δρᾷ.* *plangentis* igitur in modum brachia iactat *ὁ ὀρχούμενος*, neque sic de eo quidquam praedicatur, quod ab ipsius arte nimis longe recedat. ceterum confer V 37 *ἔδοξε γυνὴ ἐν τῷ δεξιῷ μαζῷ ὀφθαλμὸν ἔχειν· υἱὸς ἦν αὐτῇ ἀγαπητός, ὃν οὐκ εἰς μακρὰν ἐκόψατο.*

Post pauca corrupte de homine habitu scenico induto legitur *ἀναπεπλασμένος* pro *πεπλασμένος*. pro *μεγάλας γὰρ καὶ περιβοήτους ἀσχημοσύνας ποιοῦνται* lege *ποιήσονται*. singularis numerus mendosus est in *ὁ μὲν γὰρ παιόμενος ὁ δὲ νηχόμενος κινηθήσεται δι' ὅλων τῶν σωμάτων.* rescribe *κινηθήσονται*. in *εἰ δέ τις ὑψηλὸς ἐπί τινος ὀρχοῖτο, εἰς φόβον καὶ δέος πεσεῖται* admirationem facit *ἐπί τινος*, quod in *ἐπὶ θῖνος* conversum voluit Trillerus. sermo est de eo saltationis genere, quo corpus in altum levatur, neque interest in ripamne arenosam hoc agens abeas an aliorsum. scripserat Artemidorus *εἰ δέ τις ὑψηλὸς ὀρχοῖτο*, reliqua ad grammatistam redeant.

Proxime in manu scriptis legitur *τὸ δ' αὐτὸ καὶ μᾶλλον παίζοντα ἰδεῖν προαγορεύει.* pro *μᾶλλον* Reiskius *ἄλλον*, quod ut verum sit, manca est huius loci emendatio et inchoata; relinquitur enim *παίζοντα*, quo vereor ne non comprehendi possint quae praecesserunt praestigiae circulato-

riae. at tu vide ne pro μᾶλλον παίζοντα corrigendum sit καλοβατοῦντα, quam vocem lexicographi de grallatoribus accipiunt pariterque καλοβάμων καλοβασία καλοβάτης. at inveterato istorum errore hae voces ad κᾶλον relatae sunt, quum prior earum pars a κάλως repetenda sit. *funambulorum* ergo, non grallatorum artes designant. nec funambulis adiunguntur grallatores in Manethonianis IV 286

ἢν δὲ σὺν Ἠελίῳ τε καὶ Ἄρεϊ καὶ Κύπρις ὀφθῇ,
σχοινοβάτας τεύχει, καλοβάμονας, ὑψόθεν εἰς γῆν
γειτονίῃ θανάτοιο καταρριπτοῦντας ἑαυτούς,
ὧν ὁ πόρος μόρος ἐστίν, ἐπὴν εἰς σφάλματα νεύσῃ

et V 144

εἰ δ' Ἄρην ὑπόγειον ἔχων φαίνοιτό τις ἀνήρ,
καὶ σὺν τῷδε γένοιτο ἰοβλέφαρος Κυθέρεια,
καλοβάτην σχοίνοισί τ' ἐπ' ἠερόφοιτον ἔθηκαν,
Ἴκαρον αἰθέριον πτερύγων δίχα κηροῦ,

sed duplici nomine insigniuntur funambuli, ut erraverit Manethonis interpres latinus. ceterum vocis καλοβάμων prima non, id quod iidem nos docent lexicographi, Manethonis correpta est arbitrio, sed natura sua corripitur; contra in καλοβάτης metri causa producitur.

In μιμολόγοι δὲ καὶ πάντες οἱ γελωτοποιοὶ ἀπάτας καὶ ἐνέδρας σημαίνουσι Reiskius bene articulum inseruit; sed idem in proximis τὸ δ' αὐτὸ ποιεῖν γελωτοποεῖν μιμολογεῖν ὑποκρίνεσθαι καὶ ἐξαπατῆσαί τινας σημαίνει pro τὸ αὐτὸ ποιεῖν (ita editi; particula δέ ex Mediceo accessit) coniiciens θαυματοποιεῖν in honore habuit quem privare debebat honore; nescivit enim totam illam sententiam ex modo praegressis paupertino alicuius scioli artificio ita derivatam esse, ut substantiva transfigurarentur in verba.

Excidit particula adversativa ante ἐν ὁδῷ et bis futurum in praesens abiit in διεξάγειν et χρῆσθαι. in extremo capite Artemidori consuetudo et divitem et pauperem aut pluraliter dici poscit aut singulariter. aut igitur scribendum πένησι, aut relicto πένητι πλουσίῳ.

In I 77 vitiose legitur ἀναδεδῆσθαι pro ἀναδεδέσθαι. mox de coronis hyacinthinis agentem Artemidorum Reiffius haec praecepisse vult: στεφάνων ναρκίσσων πεποιημένοι πᾶσι κακοί, κἂν κατὰ τὴν ὥραν βλέπωνται, διὰ τὴν ἱστορίαν, μάλιστα δὲ τοῖς ἐξ ὕδατος ἢ δι' ὕδατος τὸν πορισμὸν ποιουμένοις καὶ τοῖς μέλλουσι πλεῖν. pro διὰ τὴν ἱστορίαν μάλιστα δέ codices praebent μάλιστα δὲ διὰ τὴν ἱστορίαν μάλιστα, quae ex Reiskii coniectura Reiffius ita conformavit, quemadmodum ea adscripsi. at parum sic ad huius loci integritatem proficimus. nam verba διὰ τὴν ἱστορίαν neque

in iusto posita sunt loco, neque omnino sapiunt Artemidorum. is enim ea formula usus non est nisi insertis *περί* praepositione et pronomine *αὐτός*, v. II 38. 39 *διὰ τὴν περὶ αὐτὴν ἱστορίαν*. III 49 *διὰ τὴν περὶ αὐτοὺς ἱστορίαν*. ego et hic orationem emblemate interrumpi puto. ab Artemidoro igitur fuerit *στεφάνων ναρκίσσων πεποιημένοι πᾶσι κακοί, κἂν κατὰ τὴν ὥραν βλέπωνται, μάλιστα δὲ τοῖς ἐξ ὕδατος ἢ δι' ὕδατος τὸν πορισμὸν ποιουμένοις κτέ.* ceterum ne quis quae eieci verba propterea retinenda censeat, quod significationis, quam hyacinthinis coronis scriptor inesse velit, causa aliqua videatur addenda esse, alterum in sententiam meam citabo Artemidori locum, in quo et ipso eiusdem mythi commemoratio ut pervulgati, opinor, omissa est II 7 *ὥσπερ καὶ τὸ ἐν ὕδατι κατοπτρίζεσθαι θάνατον προαγορεύει αὐτῷ τῷ ἰδόντι ἤ τινι τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ.*

Dele *καί* particulam ante *θάνατον* p. 107, 24, itemque ante *πρὸς τὸν θάνατον* p. 108, 1 coll. II 5 *ἔχει γάρ τινα συμπάθειαν τὰ ὄμματα πρὸς τοὺς δακτυλίους διὰ τοὺς ψήφους.* statim codices habent *σισυμβρίου δὲ καὶ ἀμαράκου καὶ λαπάθου Φρυγίου καὶ ἑλενίου καὶ ἀνεμώνης καὶ σαμψύχου στεφάνους ἀναδεῖσθαι πᾶσι πονηρόν.* Reiffius de suo dedit *ἀμαράκου Φρυγίου καὶ λαπάθου.* quae correctio etsi non improbabilis est, non tamen nego praeposteram quam *Φρυγίου* occupat sedem emblematis potius indicium videri. pro *ἀναδεῖσθαι* scribe *ἀ ν α δ ε δ έ σ θ α ι.*

In huius loci vicinitate lege *γεωργοῖς μ ό ν ο ι ς* pro *μόνον* et *σελίνων δὲ στεφάνους νοσοῦντας ἀ ν α ι ρ ε ῖ ὡς ἐ π ὶ τὸ πολὺ ὑδρωπιάσαντας* pro *σ. δ. σ. νοσοῦντάς τε ἀναιρεῖ καὶ ὡς τὸ πολὺ ὑδρωπιάσαντας.* tum *φοίνικος δὲ καὶ ἐλαίας στέφανοι γάμους ἐλευθέρων περιποιοῦσι γυναικῶν* librariorum sphalma est ignorantium, verbo *περιποιεῖν* in his libris praeter accusativum rei constanter adiungi dativum personae. unde pro composito simplex restituendum est *π ο ι ο ῦ σ ι ν.*

In I 78 haec in codicibus scripta sunt: *κατὰ λόγον δὲ τούτου ἀποβάντος αὐτῷ*, quae Reiffius Reiskium secutus ita mutavit, ut pro *δέ* reponeret *γε.* at Artemidorus in talibus omni particula abstinuit, v. I 79 *ὀρθῶς καὶ κατὰ λόγον τοῦ τοιούτου γενομένου.* II 26 *ὀρθῶς καὶ κατὰ λόγον ἀποβαίνοντος τοῦ τοιούτου.* IV 72 *εἰκότως ἀποβάντος αὐτῷ τούτου.* V 77 *ὀρθῶς καὶ κατὰ λόγον ἀποβάντος αὐτῷ τοῦ τοιούτου.* 82 *εἰκότως ἀποβάντος αὐτῷ καὶ κατὰ λόγον τοῦ ὀνείρου.* itaque *δέ* delendum est.

Ibidem non recte procedit sententia in *εἰ δέ τις γυναῖκα ἣν οὐκ οἶδεν ὑπολάβοι περαίνειν, εἰ μὲν εὔμορφος εἴη καὶ χαρίεσσα καὶ σκευὴν ἔχουσα ἱματίων πολυτελῶν καὶ μα-*

λακῶν καὶ ὅρμων χρυσῶν καὶ ἑαυτὴν παρέχουσα καλὸν τῷ ἰδόντι. requiro ἔχοι et παρέχοι· praeterea ἀγαθόν corrigendum pro καλόν, quod cum κακόν coniungi ab Artemidori consuetudine alienum est. nam in IV 11 pro καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά Mediceus recte καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά eodemque modo idem in aliis duobus locis IV 17. p. 328, 9. III 23. p. 274, 10.

Uno tenore continuanda sunt verba male scissa εἰ δὲ πρεσβῦτις εἴη ἢ εἰδεχθὴς ἢ καὶ ἄμορφος καὶ κακοείμων εἴη λυπηρῶς διάγοι. καὶ εἰ μὴ παρέχοι ἑαυτὴν, τἀναντία τῇ προτέρᾳ σημαίνει, scribendum enim εἰ δὲ πρεσβῦτις εἴη καὶ εἰδεχθὴς καὶ ἄμορφος καὶ κακοείμων καὶ λυπηρῶς διάγοι καὶ μὴ παρέχοι ἑαυτὴν κτέ. neque in vado sunt quae sequuntur χρὴ γὰρ ἡγεῖσθαι τὰς ἀγνοουμένας γυναῖκας εἰκόνας εἶναι πράξεων τῶν συμβεβηκότων τῷ ἰδόντι. corrige εἰκόνας εἶναι πραγμάτων τῶν ἀποβησομένων τῷ ἰδόντι coll. III 22 εἰκόνας γὰρ τῶν ἀποβησομένων τοῖς ὁρῶσι πραγμάτων τοὺς πλησίον εἶναί φαμεν, ὅταν γε ἀγνοοῦνται (lege ἀγνοῶνται). 53 οἱ ἀγνοούμενοι ἄνθρωποι εἰκόνες εἰσὶ τῶν ἀποβησομένων ἑκάστῳ πραγμάτων. mox pro vulgato οἷα ἐὰν ᾖ ἡ γυνή rectius Mediceus οἷα ἐὰν οὖν ᾖ ἡ γυνή: sed insuper pro ἐάν corrigendum ἄν.

Doctis Graecorum mulieribus Fama adnumeratur in verbis II 9 πῦρ δὲ τὸ ἐν χρήσει ὀλίγον μὲν καὶ καθαρὸν ἰδεῖν ἡ φήμη μόνον λέγει ἀγαθὸν εἶναι, πολὺ δὲ καὶ ἄμετρον πονηρόν. ex quibus cognoscitur, deam istam, ubi nihil haberet quod foris effutiret, in umbra composuisse libellos onirocriticos. quos versibusne an prosa oratione conscripserit incertum est, ut ambigas, utrum Wolfio subirascaris an Oleario, qui eam catalogis suis immittere neglexerint. sed apage nugas, quas Reiffius peperit, cuius stomacho omnia conveniunt. is enim Aldinam ὑφείμενον exhibentem satis sibi ex Mediceo correxisse visus est illatis quae supra posuimus ἡ φήμη μόνον. ni mirum scribendum est ἡ Φημονόη λέγει, quod ne cui periculosius finxisse videar, conferat mihi Artemidori locum parallelum, in quo definitioni philosophicae ab eadem Fama propositae astupemus IV 2 καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον ἔθος, ἐστὶ δέ, ὡς ἡ φήμη λέγει, νόμος ἄγραφος. scilicet Mediceus hoc loco pro ἡ φήμη λέγει praebet ηφήμον· ἢ λέγει, in quo quin Phemonoe lateat dubitari nequit. Phemonoen autem si Famae suffeci, non historiam artis onirocriticae genuino aliquo nomine auxisse sed nomen reperisse mihi videor, cui utrumque illud frustum eodem iure affingi possit quo oracula addixit Phemonoae falsariorum princeps Ptolemaeus He-

phaestio. ceterum Phemonoes inter auctores mentio fit, quibus Plinius in libro naturalis historiae decimo usus est. conf. X, 3, 3. 3, 9.

II 12. p. 155, 13 ὄνοι φέροντες μέν τι ἄχθος καὶ πειθόμενοι τῷ ἐλαύνοντι καὶ ἐρρωμένοι καὶ ταχέως βαδίζοντες ἀγαθοὶ πρὸς φιλίαν καὶ κοινωνίαν. his quae causae instar inferuntur verba πρὸς γὰρ τῷ μὴ εἶναι πολυτελῆ τ ὴ ν γ υ ν α ῖ κ α κ α ὶ τ ὸ ν κ ο ι ν ω ν ὸ ν καὶ προθύμως ὑπακούεσθαι σημαίνουσι καὶ εὐνοήσειν aperte monstrant pro φιλίαν reponendum esse γ ά μ ο ν. mox supple τὸν ἐν τῇ συνηθείᾳ λόγον. vulgo τῇ omittitur.

De bubus operariis et gregariis haec traduntur p. 156, 11: βόες ἐργάται πᾶσιν ἀγαθοί, ἀγελαῖοι δὲ βόες ταραχὰς καὶ περιβοήσεις σημαίνουσι διὰ τὸ ὄνομαι καὶ κίνδυνον. apparet, cur boves gregarii ob nomen suum, quod scilicet vocis βοάω similitudinem referat, portendere dicantur ταραχὰς καὶ περιβοήσεις, non item, cur periculum. desideratur autem periculi mentio in proximis ταῦρος οὐ τὸν τυχόντα σημαίνει, μάλιστα ἀπειλῶν ἢ διώκων. scribendum igitur ἀγελαῖοι δὲ βόες ταραχὰς καὶ περιβοήσεις σημαίνουσι διὰ τὸ ὄνομα, ταῦρος δὲ κ ί ν δ υ ν ο ν οὐ τὸν τυχόντα σημαίνει, μάλιστα ἀπειλῶν ἢ διώκων. confer II 13 ἀλλὰ κινδύνους οὐ τοὺς τυχόντας ἐπάγει. 23 κίνδυνον οὐ τὸν τυχόντα σημαίνει. III 63 φόβους καὶ κινδύνους οὐ τοὺς τυχόντας ἐπάγουσιν. mox corrupte in editionibus de tauro legitur ἔοικε γὰρ τῷ ἱστῷ καὶ τῇ καταρτίᾳ τῆς νεὼς ὅλης διὰ τὰς βύρσας καὶ τὰ κέρατα. in quibus Brunnius scribendum vidit τῷ ἱ σ τ ί ῳ. sed praeterea dele τῆς νεὼς ὅλης et τ ὴ ν β ύ ρ σ α ν scribe pro plurali. sequentia καὶ τοῦτο ἐγὼ πάνυ ἐτήρησα καὶ πάντοτε συμφώνως ἀπέβη glossatori assignanda sunt.

P. 159, 1 ὄναγρος δὲ ἐχθρὰν πρός τινα ἀγνώμονα οὐ πάνυ εὐγενῆ· ἔχει γάρ τι ὄνου σύμβολον. primum ex verbis subsequentibus μεμνῆσθαι δὲ χρὴ ὅτι κοινὸν ἔχει πάντα τὰ ζῶα τὰ ἄγρια πρὸς τοὺς ἐχθροὺς λόγον onagrum perspicitur non *inimicitiam* significare, sed *inimicum*. deinde excidit significandi verbum, quod abesse nequit, neque intellegitur quo sensu σύμβολον accipiendum sit. malim praeterea ἀγνώμονα et εὐγενῆ vinculo ne destituantur, ac desidero neutrum pronominis indefiniti, quod post οὐ πάνυ Atticistarum more constanter sibi alias Artemidorus indulsit, v. II 25 γυναῖκας ἑταιρικὰς καὶ οὐ πάνυ τι κοσμίας. 53 οὐ πάνυ τι συμφέροντα. III 19 οὐ πάνυ τι συμφέρει. IV 57 οὐ πάνυ τι ἐπιτήδεια. 67 γυνὴ οὐ πάνυ τι ἀγαθή· totum igitur locum sic restitutum velim: ὄναγρος ἐ χ θ ρ ὸ ν π ρ ο σ η μ α ί ν ε ι ἀγνώμονα κ α ὶ οὐ πάνυ τ ι εὐγενῆ· ἔχει γάρ τι ὄνου σ ύ μ-

φ υ λ ο ν, non tamen refragaturus, si quis pro *προσημαίνει* melius scribi *σημαίνει* contendat.

P. 161, 7 pro *ἀγνώμονας* lege *εὐγνώμονας* et *μετάγοντας* pro *μεταγαγόντας*, v. I 73 *δεῖ δὲ τὰ ὑποδείγματα ἔχοντας ἀπὸ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἀγράφων τεκμαίρεσθαι κατὰ τὸ ὅμοιον μετάγοντας τὸν λόγον.* proxima ita scribenda sunt: *ταῦτα μὲν οὖν περὶ τετραπόδων ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων* ἱ κ α ν ὰ ν ο μ ί ζ ε ι ν (*κανονίζειν* vulgo, *ἱκανομίζειν* Mediceus) *χρή*, κ α ὶ *μάλιστά γε τὸν μὴ πομπὴν λόγων ἀποδεχόμενον ἀλλ' αὐτὰ* τ ἀ λ η θ ῆ (*τὰ ἀληθῆ* codd.) *ἐξετάζοντα.*

II 14 *τοῖς λίνοις τοῖς κυνηγεσίοις*. Mediceus *κυνηγικοῖς*, unde corrigendum κ υ ν η γ ε τ ι κ ο ῖ ς.

Ibidem pronomen determinativum excidit in *ἀεὶ δὲ ἄμεινον ταῦτα ἔχειν δοκεῖν ἢ ἄλλον ἔχοντα ἰδεῖν.* supple *αὐτόν* post *ἄμεινον*, uti emendate scriptum est II 1 *ἀεὶ δὲ ἄμεινον αὐτὸν ἔχειν ταῦτα ἢ ἄλλον ἔχοντα ἰδεῖν.* III 47 *ἀεὶ δὲ ἀγαθὸν αὐτὸν ἔχειν δοκεῖν ψώραν — τὸ δὲ ἄλλον ἔχοντα ἰδεῖν φροντίδα σημαίνει.* tum turbato verborum ordine scribitur *ἰχθῦς ἅμα πολλοὺς καὶ μεγάλους*. Mediceus *πολλοὺς ἰχθῦς ἅμα καὶ μεγάλους*. malim *ἰχθῦς* π ο λ λ ο ὺ ς *ἅμα καὶ μεγάλους*. haud procul absunt verba duplici vitiata emblemate *τοῖς μὲν γὰρ σχολὴν σημαίνει τὸ ὄναρ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι* [*καὶ*] *πρὸς ἔργῳ τῷ συνήθει εἶναι* [*καὶ ἁλιεύειν*].

(Continuabitur.)

Rudolphus Hercher.
